

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В ДИТЯЧИХ ОБ'ЄДНАННЯХ

Карпич І.О., Перфільєва М.В.

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

У статті висвітлено особливості соціалізації особистості в дитячих об'єднаннях. Проаналізовано різні підходи до визначення понять «соціалізація особистості», «дитячі об'єднання». Розкрито роль дитячого об'єднання у соціалізації особистості.

Ключові слова: соціалізація, соціалізація особистості, дитячі об'єднання, дитячі громадські об'єднання.

Постановка проблеми. Сучасні політичні та економічні процеси, моральне та культурне оновлення суспільства призвели до серйозних змін в суспільних інститутах виховання. Ці зміни зумовлюють потребу у вдосконаленні всіх ланок життя, особливо тих соціальних інститутів, що займаються підготовкою молоді до життя, ефективної її соціалізації.

На сучасному етапі розвитку суспільства набуває актуальності проблема соціалізації дітей в дитячих об'єднаннях, тому що участь дітей у дитячому об'єднанні сприяє формуванню громадянської позиції і ціннісного відношення до себе й інших, дозволяє дітям підвищити свою соціальну компетенцію.

Соціалізація особистості – взаємозумовлений процес взаємодії людини і соціального середовища, який передбачає її включення до системи суспільних відносин шляхом засвоєння соціального досвіду, і самостійного відтворення цих відносин, у ході яких формується унікальна, неповторна особистість [5].

Соціалізація особистості передбачає процес послідовного входження індивіда в соціальне середовище, що супроводжується засвоєнням та відтворенням культури суспільства, внаслідок взаємодії людини зі стихійними та цілеспрямовано створюваними умовами життя на всіх її вікових етапах [1, с. 23]. Це процес становлення особистості як суспільної істоти, під час якого складаються різноманітні зв'язки особистості із суспільством, засвоюються орієнтації, цінності, норми, відбувається розвиток особистісних властивостей, формуються активність та цілісність особистості, набувається соціальний досвід, що нагромаджений людством за весь період розвитку [5].

Важливою домінантною для сучасного соціокультурного суспільства є соціалізація особистості як результат її соціально-особистісного розвитку та виховання, досягнення оптимальної форми соціальної активності та компетентності, що дає змогу дитині бути активним перетворювачем власного життя та довкілля. Тому участь дітей у діяльності дитячих громадських об'єднань – одна із форм вияву такої активності.

Російський педагог М. Гур'янова зазначає, що дитячі і молодіжні об'єднання – різновид соціально-педагогічної діяльності дітей і молоді у відкритому мікросередовищі, тому їх потрібно розглядати як один із методів та ефективну форму соціального виховання, як самодостатній соціальний інститут, що відіграє важливу роль в особистому самовизначенні підростаючих поколінь [1].

Дитячі об'єднання можна охарактеризувати як самодіяльні об'єднання дітей, підлітків і молодих людей, створені з метою виховання та особистісного самовиховання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема соціалізації особистості розглядалася з філософських, соціологічних, психологічних, культурологічних, педагогічних позицій. Серед учених, які суттєво вплинули на назване дослідження, слід назвати Г. Гіддінгса, Е. Дюркгейма, Е. Еріксона, Ч. Кулі, Дж. Міда, Т. Парсонса, Г. Тарда, З. Фрейда та ін.

Проблемі соціалізації в загальному вигляді присвятили свої наукові роботи Г. Андреева, Б. Вульфова, М. Євтух, В. Зеньковський, М. Лукашевич, Р. Овчарова, С. Русова, В. Семенов, О. Сухомлинська, В. Сухомлинський та ін.

В наукових доробках М. Баяновської, Л. Гордієнко, Д. Малкова, Н. Онищенко, Р. Охрімчук, О. Панагушиної, Ю. Поліщука, С. Харченка, С. Чернети та ін. висвітлювалися різні аспекти діяльності сучасних дитячих та молодіжних організацій в Україні та зарубіжних країн.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Історіографічний огляд проблеми свідчить про відсутність цілісного та всебічного дослідження з даної теми. Названу проблему досліджували опосередковано та фрагментарно.

Мета статті – висвітлити особливості соціалізації особистості в дитячих об'єднаннях.

Виклад основного матеріалу. Права дітей на об'єднання зі своїми однолітками гарантують такі нормативні документи: Конституція України, Конвенція ООН про права дитини, Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні, Закон України «Про молодіжні та дитячі громадські організації», Указ Президента України «Про заходи щодо сприяння розвитку пластового (скаутського) руху в Україні», Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2009-2015 роки та ін.

У Законі України «Про молодіжні та дитячі організації» (1 грудня 1998 р.) визначено права та обов'язки молодіжних та дитячих організацій, їх участь у реалізації молодіжної та дитячої політики, форми підтримки державою молодіжних та дитячих організацій в Україні.

Відповідно до цього ж закону дитячі громадські організації – об'єднання громадян віком від 6 до 18 років, метою яких є здійснення діяльності, спрямованої на реалізацію та захист своїх прав і свобод, творчих здібностей, задоволення власних інтересів, які не суперечать законодавству, та соціальне становлення як повноправних членів суспільства.

В сучасній науковій літературі немає єдиної типології та класифікації молодіжних та дитячих об'єднань, особливо тих, які виникають останнім часом.

Умовно дитячі та молодіжні об'єднань, що сьогодні існують в Україні, поділяються (класифікуються) за такими критеріями: за віком (дитячі, дитячо-юнацькі, студентські, молодіжні); за статусом та основними показниками (формальні та неформальні); відповідно до територіальної розповсюдженості (всесвітні, всеукраїнські та регіональні дитячі та молодіжні організації); за напрямками діяльності (громадсько-політичні, соціально зорієнтовані, професійно спрямовані, виховні, релігійні, пацифістські, спортивні, мистецькі, екологічні та ін.) [4, с. 11].

Таким чином, класифікація молодіжних громадських організацій може здійснюватися за різними ознаками, які складають загальну характеристику організації, дають уявлення про її сутність та особливості. Однак, головним показником ефективності діяльності дитячих об'єднань є те, наскільки вона надає можливість своїм членам самореалізуватися, впливати на різноманітні процеси державного будівництва та розвитку [4].

У дитячому об'єднанні, тобто в колективі, дитина входить у широку систему стосунків. Взаємодія дітей розгортається на інформаційному, діяльнісному та емоційному рівнях [3].

Інформаційний рівень передбачає взаємодію дітей у процесі обміну інформацією, обговоренні проблем, що виникають, спільному пошуку рішень, прогнозуванні і плануванні майбутнього.

На діяльнісному – взаємодія в колективі розгортається як співпраця дітей в різних видах колективної діяльності за інтересами, у розробці та практичній реалізації спільних проєктів, у коректуванні дій, спрямованих на досягнення загальних цілей.

Емоційний рівень відображає домінуючі емоційні стани дітей, їх спільні переживання, стосунки симпатій чи антипатій між членами колективу, гуманістичні та суспільно значимі мотиви [3].

З погляду вікових психологічних особливостей для дитячого віку характерна підвищена сприйнятливості до соціальних явищ – для неї необхідне визнання, повинна бути наявність мотивації на взаємодію в групі; дитина готова до змін, відчуває потребу в своїх досягненнях і своєму самовизначенні [6].

З погляду сучасних педагогів, участь у діяльності дитячому об'єднанні сприяє формуванню громадянської позиції і ціннісного відношення до себе й інших; дозволяє учням підвищити соціальну компетенцію; розвивати соціальні навички поведінки і установок на самостійне ухвалення рішення соціальних проблемних ситуацій [6, с. 185].

У дітей виникає бажання діяти відповідно до тих очікувань, які вона має по відношенню один до одного, що згодом виявляється в їх поведінці.

На поведінку дитини впливають також вимоги соціального середовища у вигляді обов'язків, традицій, правил поведінки і моральних норм.

Діти прагнуть до групового об'єднання тоді, коли бачать в цьому перспективу цікавого життя, можливість вирішити свої проблеми. При цьому дуже важливо забезпечити усвідомлення

своїх потреб, цілей і отримання практичного результату діяльності [2].

Діти усвідомлюють необхідність створення дитячого об'єднання, розуміють, що участь в ньому дозволить: забезпечити реалізацію права на свободу думок, свободу слова, самоствердження; розвивати почуття відповідальності за себе, колектив, школу; змінити устрій життя школи і взаємовідношення між учнями і педагогами для створення духу співробітництва, взаємодопомоги і взаєморозуміння; організувати своє дозвілля [2].

Дитячі об'єднання виступають своєрідною «школою життя», первісним осередком набуття дитиною соціального досвіду в пошуку власного місця у досить мінливому, жорстокому та стратифікованому суспільстві. Вони дають можливість дитині зорієнтуватись у системі соціальних зв'язків, опанувати механізмами регуляції соціальної поведінки, здійснити аналіз власних можливостей та реалізувати їх [4, с. 11].

До того ж дитячі об'єднання – це єдина соціальна інституція суспільства, вступивши до якої діти діють від власного імені, приймають власні рішення у своїх інтересах; вони мають реальну можливість самовиховання, саморозвитку; поряд з ними існує педагогічна підтримка, яка обумовлена співпрацею, співдружністю, передачею соціально-громадського досвіду дорослим дітям [3, с. 5].

Поміж інших інститутів соціалізації особистості (сім'ї, школи, різних позашкільних освітньо-виховних закладів), дитячі об'єднання допомагають дітям увійти до такого мінливого світу цивілізованими людьми. Взаємодіючи на партнерських засадах з державними органами і установами, суспільними рухами, дитячі об'єднання вирішують найважливіші проблеми дітей, допомагаючи їм в соціальній адаптації, створюючи умови для їхньої соціалізації [6, с. 185].

Російський дослідник А. Волохов обґрунтував принципи соціалізації дитини в дитячих організаціях, тобто основні вимоги до змісту, форм і методів роботи, що забезпечують формування у дітей і підлітків соціального досвіду і готовності до його перетворення: *включеність дітей в соціальні особистісно-значущі відносини* (соціалізація дитини в дитячій організації припускає її розвиток у взаємодії з навколишнім світом, в реальних соціальних особистісно-значущих відносинах з навколишнім світом, у процесі яких відбувається її самопізнання, самореалізація і саморозвиток); *принцип домінанти загальнолюдських цінностей* (соціалізація дитини в діяльності дитячої організації буде здійснюватися більш успішно, якщо забезпечити гармонізацію загальнолюдських і реальних цінностей в організації життєдіяльності дітей); *принцип самореалізації дитини в дитячій громадській організації* (у процесі соціалізації головне призначення дитини – «виконати» себе, реалізувати себе); *принцип саморозвитку і самоорганізації життєдіяльності дитячої громадської організації*; *принцип взаємозв'язку дитячого самоврядування і педагогічного управління* (один із основних механізмів управління дитячою організацією – рівнодія двох рівноправних складових (дорослого (педагогічного) управління і дитячого самоврядування) на користь пріоритету дитячих інтересів) [2].

Особистість дитини, підлітка, молодої людини в дитячому об'єднанні розкривається передусім у соціальному аспекті, її інтуїтивні уявлення про себе стають усвідомленими завдяки системі соціальних характеристик особистості – соціальних статусів, які свідчать про її місце в групі, організації і системі соціальних ролей – стійких соціальних функцій, виконуваних дитиною в організації. Статус характеризується правами та обов'язками члена організації (член ради, керівник експедиції, кореспондент прес-центру та ін.).

Статус і роль члена організації стимулюють його творче ставлення до справи, оволодіння новими знаннями, прагнення самовдосконалюватися, формування позитивних комунікативних якостей тощо. Адже теорія соціальних ролей передбачає активність самої людини – виконавця ролі – щодо своєї діяльності і впливу на неї, орієнтує на поєднання в рольовій діяльності творчого підходу з відповідальністю [6].

Дитячі об'єднання як важливий інститут соціалізації акцентує увагу на розвитку самостійності, виховання свідомого громадянина з активною життєвою позицією. Саме в них діти отримують

навички міжособистісного спілкування, набувають лідерських якостей, ініціатив у прийнятті рішень, практики в реалізації індивідуальних і колективних справах що сприяє активному формуванню громадянської позиції. Дитячі організації допомагають дітям успішно інтегруватися в суспільство, бути готовим до праці в нових соціально-економічних умовах державного розвитку, пізнають світ і себе, формують свою самосвідомість, моральні та соціальні установки.

Висновки і пропозиції. Таким чином, соціалізація особистості в дитячому об'єднанні – це процес набуття досвіду соціальних відносин і засвоєння нових соціальних ролей, які здійснюються в різних сферах діяльності, спілкуванні і самопізнання шляхом засвоєння, присвоєння, збагачення та передачі дитиною досвіду соціальної взаємодії дітей і дорослих.

Дитяче об'єднання виступає важливим інститутом соціалізації дітей, тобто це соціальне середовище, яке допомагає дитині успішно інтегруватися в суспільство, набути навичок самостійності, навичок міжособистісного спілкування, лідерських якостей.

Список літератури:

1. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях: навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 134 с.
2. Волохов А.В. Социализация ребенка в детских общественных организациях (вопросы теории и методики): монография. – Ярославль, 1999. – 270 с.
3. Дитячі громадські організації. – Х.: Вид. гр. «Основа», 2004. – 192 с.
4. Дитячі об'єднання України у вимірах минулого та сучасного: Довідник-посібник. – Луганськ: Альма-матер, 2006. – 256 с.
5. Енциклопедія освіти. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
6. Коляда Н.М. Дитячий рух як інститут соціалізації дітей та підлітків / Н.М. Коляда // Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції «Соціалізація особистості» (Київ, грудень 2008 р.). – К., 2009. – С. 179-187.
7. Троцько Г.М., Трубавіна І.М., Хлебникова Т.М. Українські дитячі та молодіжні громадські організації: навчальний посібник. – Х., 1999. – 206 с.

Карпич І.А., Перфильева М.В.

Уманский государственный педагогический университет имени Павла Тычины

ОСОБЕННОСТИ СОЦИАЛИЗАЦИИ ЛИЧНОСТИ В ДЕТСКИХ ОБЪЕДИНЕНИЯХ

Аннотация

В статье освещены особенности социализации личности в детских объединениях. Проанализированы различные подходы к определению понятий «социализация личности», «детские объединения». Раскрыта роль детского объединения в социализации личности.

Ключевые слова: социализация, социализация личности, детские объединения, детские общественные объединения.

Karpych I.A., Perfilieva M.B.

Uman State Pedagogical University named after Pavlo Tychyna

FEATURES OF SOCIALIZATION OF PERSONALITY CHILDREN'S ASSOCIATIONS

Summary

The article highlights the peculiarities of socialization of the individual in children's associations. Different approaches to definition of concepts «socialization of the person», «children's associations» are analyzed. The role of the children's association in socialization of the personality is revealed.

Keywords: socialization, socialization of the person, children's associations, children's social associations.